

Betreft: reactie Building Change op Actieplan en Jaarrapportage Beleidscoherentie 2018

Geachte SDG-adoptieouders en leden van de Vaste Kamercommissie Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

Binnenkort behandelt uw Kamer de begroting 2019 voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Op de agenda staat ook de rapportage 2018 en het actieplan beleidscoherentie. In de aanloop naar het debat delen we vanuit Building Change graag onze analyse met u. We gaan eerst in op het belang van beleidscoherentie in het algemeen. Daarna reageren we op de vijf thema's uit de rapportage. Deze raken niet alleen het beleidsterrein van de commissie BH-OS, maar ook rechtstreeks dat van andere Vaste Kamercommissies. We sluiten af met zaken die volgens ons in het actieplan niet zouden mogen ontbreken.

Waarom is beleidscoherentie zo belangrijk?

Nederland heeft een lange geschiedenis op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Ontwikkelingsorganisaties, private partijen, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en zijn ambassades dragen actief bij aan landbouw, voedselzekerheid, schoon drinkwater, goed waterbeheer, vakonderwijs en nog veel meer belangrijke zaken. Maar ondertussen kan het zomaar zijn dat de positieve resultaten die we daarmee in ontwikkelingslanden bereiken teniet gedaan worden door eventuele negatieve effecten van ander beleid op ontwikkelingslanden. Denk aan handelsbeleid, landbouwbeleid of migratiebeleid. Daarom hebben achtereenvolgende Nederlandse Ministers voor Ontwikkelingssamenwerking zich er sterk voor gemaakt dat ál het Nederlandse beleid met externe effecten goed op elkaar afgestemd is. Aanpalend beleid mag de resultaten van ontwikkelingssamenwerking niet ondermijnen, maar moet die zo mogelijk juist versterken. Sinds 2016 werkt de Nederlandse regering met een actieplan en een jaarrapportage aan de Tweede Kamer. Daarmee vervullen we in Europees verband een voortrekkersrol.

- Steun de regering in haar inzet voor een buitenlands beleid dat op álle terreinen bijdraagt aan versterking van de positie van ontwikkelingslanden.
- Verbind uw inzet voor het halen van de Sustainable Development Goals met beleidscoherentie. SDG 17 vraagt om bij alle beleid rekening te houden met de sociale, economische en ecologische impact, óók op ontwikkelingslanden.

Belastingontwijking (Ministers BH-OS en Financiën)

Wij ondersteunen de conclusie van het kabinet dat lage inkomenslanden onvoldoende belastinginkomsten innen om de vereiste publieke investeringen van de SDGs te kunnen verrichten. Wij willen daar aan toevoegen dat vooral vrouwen en kinderen hierdoor hard worden getroffen, door een toename aan onbetaalde zorgtaken maar ook door het ontbreken van kwalitatief onderwijs en goede publieke voorzieningen.¹ Wat ontbreekt in de voortgangsrapportage is het klip en klaar benoemen van belastingontwijking door multinationals en de rol die Nederland speelt bij het faciliteren hiervan. Bijvoorbeeld door oneerlijke belastingverdragen of door het feit dat Nederland de mogelijkheid biedt om via brievenbusmaatschappijen belasting te ontwijken. Wij pleiten ervoor dat Nederland samenwerkt met regeringen in ontwikkelingslanden, met name de allerarmste landen en landen waar Nederland een belastingverdrag mee heeft, om belastinginning te verbeteren door middel van capaciteitsopbouw. Nederland dient zich in EU en OECD BEPS verband in te zetten voor sterke multilaterale maatregelen, voor progressieve belastingssystemen en voor het tegengaan van de belastingwedloop.

Aanbevelingen

- Geef binnen capaciteitsopbouw voor ontwikkelingslanden t.b.v. betere belastingheffing een plek aan kennisvergroting over progressieve belastingwetgeving
- Streef binnen belastingverdragen naar een eerlijker verdeling van heffingsrechten; het VN-model voor belastingverdragen dient minimum uitgangspunt te zijn voor onderhandelingen.

¹¹ <http://annualreport.unwomen.org/en/2018>

- Voer strengere regels in binnen bestaande initiatieven tegen winstverschuiving naar buitenlandse dochterondernemingen (CFC) in laag belaste jurisdicties, door het uitbreiden van de vestigingscriteria:
- Hanteer voor kleine multinationals de voorgestelde huidige *substance* eis. Hanteer voor grote multinationals een proportionele *substance* eis: de bedrijfsactiviteiten van de buitenlandse dochtervennootschap (CFC) dienen in redelijke verhouding te staan tot haar geboekte winst, zowel kwalitatief (aard) als kwantitatief (verhoudingsgewijs). Leg de bewijslast voor het aantonen van reële economische activiteit voor deze risicovolle dochterondernemingen bij de moederonderneming.
- Pas de definitie van laag-belastende jurisdicties toe op landen waar lichamen worden onderworpen aan minder dan 15% winstbelasting of waar speciale regimes en of vrijstellingen de belastingdruk verlagen tot onder de 15%.

Handelsakkoorden (Ministers BH-OS en EZK)

Handelsakkoorden kunnen bijdragen aan economische groei, hetgeen ook ten goede kan komen aan de welvaart in ontwikkelingslanden. Maar handelsakkoorden zijn niet automatisch ontwikkelingsvriendelijk, onder meer omdat private partijen vaak primair gericht zijn op winst en zoeken naar locaties waar productiekosten zo laag mogelijk gehouden kunnen worden. Dit kan ten koste gaan van mens en milieu. Wij missen in de voortgangsrapportage de erkenning van de mogelijk negatieve effecten voor milieu en duurzaamheid, mensenrechten en gendergelijkheid. Wat zijn de directe en indirecte effecten van handelsakkoorden op lokale voedselzekerheid, lokale werkgelegenheid, de kwaliteit van werk (denk aan laagbetaalde arbeid), landrechten, intellectuele eigendomsrechten (denk aan de toegang tot zaden) en de positie van vrouwen²?

Aanbevelingen

- Maak onderhandelingen over handelsverdragen maximaal transparant en participatief. Zie erop toe dat in EU verband adequaat opvolging gegeven wordt aan de Sustainability Impact Assessments, specifiek t.a.v. mensenrechten en de positie van vrouwen.
- Kies voor een constructieve opstelling in de onderhandelingen over het VN-verdrag in ontwikkeling voor multinationale ondernemingen.
- Zet in multilateraal verband in op het versterken van de toegang tot recht voor slachtoffers van bedrijfsactiviteiten en het voorkomen van mensenrechtenschendingen door bedrijven.
- Dring in EU verband aan op sterkere Trade and Sustainable Development (TSD) hoofdstukken in handelsakkoorden en op een krachtige naleving ervan.
- Zorg voor krachtig en actief toezicht op de naleving OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en aan de *Children's Rights and Business Principles*.

Investeringsbescherming (Ministers BH-OS en EZK)

Namens Building Change vragen wij aandacht voor de negatieve impact die investeringen door buitenlandse bedrijven in ontwikkelingslanden kunnen hebben. Het huidige investeringsbeschermingsmechanisme kan zeer schadelijk uitpakken voor ontwikkelingslanden. Dit blijkt uit diverse rapportages.³ De torenhoge schadevergoedingen waartoe ontwikkelingslanden worden veroordeeld gaan ten koste van publieke middelen die ontwikkelingslanden nodig hebben om te investeren in onderwijs, gezondheidszorg, werkgelegenheid etc. Om die reden hebben diverse landen, waaronder Ecuador, Bolivia, Zuid-Afrika en Indonesië, inmiddels gepleit voor een alternatief regime voor investeringsbescherming, dat meer recht doet aan nationale belangen.⁴

Het in oktober 2018 verschenen nieuwe model investeringsverdrag⁵, op basis waarvan Nederland de heronderhandelingen van haar bestaande verdragen inzet, bevat een aantal vernieuwende elementen waaronder het uitsluiten van brievenbusbedrijven en een verwijzing naar de OESO Richtlijnen voor

² https://www.actionaid.org.uk/sites/default/files/publications/from_rhetoric_to_rights_towards_gender-trust_trade.pdf

³ Zie o.a. <https://www.somo.nl/nl/50-jaar-isds-een-mondiaal-machtmiddel-voor-multinationals/>

⁴ Zie o.a. <https://www.bilaterals.org/?ecuador-adopts-a-new-approach&lang=en> en <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/02/17/developing-country-opposition-investment-court-state-state-dispute-settlement-alternative/>

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2018/10/26/kamerbrief-over-modeltekst-investeringsakkoorden>

Multinationale Ondernemingen en de UNGPs. Het is echter een gemiste kans om dergelijke elementen geen bindend karakter te geven en hiermee een betere balans tussen rechten en plichten voor bedrijven te vinden. In de preambule staat dat het verdrag tot doel heeft om duurzame investeringen te bevorderen. Het is belangrijk om via ex-ante en ex-post impact assessments te toetsen of investeringen daadwerkelijk duurzaam zijn. Het geschillenbeslechtsmechanisme is traditioneel van aard en doet geen recht aan recente voorstellen om bijvoorbeeld derde partijen meer inspraak te geven en overheden de mogelijkheid te bieden tegenclaims in te dienen op basis van mensenrechten en milieuverplichtingen. Als laatste is het zeer te hopen dat het recente belang dat Nederland hecht aan transparante handelsoverhandelingen, ook wordt vertaald naar onderhandelingen over investeringsverdragen.

Aanbevelingen

- Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat een beroep op investeringsbescherming door bedrijven pas mogelijk is op het moment dat een bedrijf voldoet aan de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen. Daarnaast zou de minister wellicht méér kunnen inzetten op private verzekeringen of exportkredietfinanciering als alternatief voor investeringsbescherming.
- De overheid moet ex-ante en ex-post toetsen of het verdrag bijdraagt aan duurzame ontwikkelingen.
- Er dienen minimale criteria voor bescherming van mens, dier en milieu worden opgenomen in het modelverdrag.
- Geef derde partijen meer inspraak en biedt overheden de mogelijkheid tegenclaims in te dienen.
- Zorg voor voldoende consultatiemogelijkheden voor maatschappelijke stakeholders en geef onderhandelingsteksten van investeringsverdragen vrij.

Verduurzaming van productie en handel (Ministers BH-OS, EZK, LNV)

De inzet van Nederland om te komen tot duurzamere productie en handel staat nog niet in verhouding tot onze verantwoordelijkheid als welvarend handelsland. Recente rapporten zoals de Monitor Brede Welvaart⁶ 2018, de Balans voor de Leefomgeving 2018⁷ en de SDG-rapportage van de Bertelsmann Stiftung⁸ laten zien dat onze handel een relatief groot beslag legt op het natuurlijk kapitaal van ontwikkelingslanden, door de onevenredig hoge invoer van grondstoffen en biomassa. Meer dan de helft van de wereldwijde tropische ontbossing wordt veroorzaakt door vier grondstoffen: soja, palmolie, rundvlees en pulp en papier, resulterend in 15% van de totale wereldwijde uitstoot van broeikasgassen – meer dan alle auto's, vrachtwagens en bussen in de wereld gecombineerd.⁹ De toenemende druk op land en water in ontwikkelingslanden gaat vaak gepaard met negatieve gevolgen voor mens en milieu, waarbij vrouwen en kinderen vaak het hardst geraakt worden. Mensenrechtenschendingen zijn daarbij aan de orde van de dag. Soms zijn daar Nederlandse bedrijven bij betrokken, of is er sprake van Nederlandse overheidssteun, direct dan wel indirect.¹⁰

Building Change heeft in dit verband met verbazing kennisgenomen van de Handelsagenda van Minister Kaag.¹¹ Deze agenda benoemt alleen de positieve impact van het bedrijfsleven via internationale handel, maar laat bovengenoemde problemen onbenoemd. De SDG's worden alleen gepresenteerd als een agenda om aan te verdienen, niet als een agenda om fundamentele vraagstukken aan te pakken. Ook wordt niet ingegaan op de mogelijkheden die er binnen de economische diplomatie bestaan om bij te dragen aan de SDGs door meer aandacht te hebben voor lokale behoeften.

Aanbevelingen

- Bevraag de Minister op de coherentie tussen de Handelsagenda en het Actieplan beleidscoherentie, specifiek ten aanzien van de verantwoordelijkheid van internationaal opererende bedrijven om bij te dragen aan de transitie naar duurzaamheid.

⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/20/monitor-brede-welvaart-2018>

⁷ <http://themasites.pbl.nl/balansvandeleeftomgeving/jaargang-2018>

⁸ <http://www.sdgindex.org/reports/2018/>

⁹ https://www.tfa2020.org/wp-content/uploads/2017/12/TFA2020_CommoditiesandForestsAgenda2020_Sept2017.pdf

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: <https://www.groene.nl/artikel/duurzaamheid-is-slechts-een-verhaaltje>

¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2018/10/05/handelsagenda-bij-de-nota-investeren-in-perspectief>

- Onderzoek, parallel aan de lopende evaluatie van de IMVO-convenanten, of en zo ja hoe bindende IMVO-regelgeving een zinvolle en effectieve aanvulling kan zijn op bestaande multistakeholderinitiatieven. Daarbij dient regelgeving een breder bereik te hebben dan de sectoren die nu in beeld zijn bij de convenanten.
- Neem IMVO-standaarden volop mee in de grondstoffeninitiatieven van de Ministeries van I&W en EZK die gericht zijn op circulariteit en op het zeker stellen van grondstoffenleveranties.
- Vraag bedrijven en uitvoerders (RVO, FMO) om naast de OESO-richtlijnen en IFC Performance Standards ook de principes van de *Voluntary Guidelines on Responsible Governance of Tenure*¹² (landrechten) aantoonbaar toe te passen met specifieke aandacht voor gender.
- Neem de impact op voedselzekerheid in ontwikkelingslanden volop mee in de beoordeling van de impact van het private sector ontwikkelingsinstrumentarium.¹³ Hiermee zou de regering recht doen aan de Motie-Van Laar c.s. uit 2016, die de regering vraagt om in de coherentieagenda een implementatieplan voor voedselzekerheid en het recht op voedsel mee te nemen.¹⁴
- Ontwikkel een duidelijke visie op de positie van vrouwen in het Nederlandse handelsbeleid, in het kader van SDG 5.¹⁵
- Geef in het IMVO-beleid bijzondere aandacht aan de landbouwsector, die zowel via import als export een grote impact heeft buiten Nederland.¹⁶ Dit vraagt nauwe samenwerking tussen BH-OS, LNV en EZK, maar ook met bondgenoten in Europa die zich inzetten voor verduurzaming van de landbouw. Bevorder binnen het landbouwbeleid maximaal de principes van kringlooplandbouw en agro-ecologie, zowel in Nederland als in EU-verband. Zet in op regionalisering van productie, kortere ketens en alternatieven voor soja van buiten Europa.
- Hanteer voor landbouwproducten die voor de export bestemd zijn dezelfde standaarden als voor producten voor de Nederlandse markt: alleen gecertificeerde soja mag daarin gebruikt worden.

Tegengaan van klimaatverandering (Ministers BH-OS, EZK, I&W, LNV)

Wij delen de analyse dat de armste landen en bevolkingsgroepen het hardst getroffen worden door klimaatverandering, terwijl zij daar het minste aan hebben bijgedragen. Wij zijn blij met de inzet om te voorkomen dat klimaatbeleid leidt tot mogelijke negatieve gevolgen voor de voedselproductie, toegang tot water, bossen en biodiversiteit in ontwikkelingslanden. Graag stellen wij op onderdelen een aanscherping voor van de inzet:

- Ga alle vormen van mensenrechtenschendingen tegen die zich kunnen voordoen het uitvoeren van klimaatbeleid in ontwikkelingslanden. Geef hierbij extra aandacht aan de positie van vrouwen en kinderen, die vaak het hardst getroffen worden.

Terecht zet de regering in op afbouw van publieke financiële steun aan exploratie van fossiele brandstoffen, en tegelijk op uitbreiding van de financiering van klimaatrelevante projecten. Nederland heeft in dit opzicht nog een lange weg te gaan. De 394 miljoen publieke financiering voor klimaatprojecten staat tegenover gemiddeld 2,2 miljard publieke ondersteuning vanuit de exportkredietverzekering¹⁷ en de FMO¹⁸ per jaar. Daarnaast ondersteunt de overheid de fossiele sector in Nederland ook nog eens met zo'n 5,4 miljard.¹⁹

- Zet in op versneld uitfaseren (per 2020) van publieke financiering van exploratie van bestaande olie- en gasvelden – deze exploratie is al voldoende om de mondiale temperatuurstijging boven de 1,5C te

¹² <http://www.fao.org/docrep/016/i2801e/i2801e.pdf>

¹³ Zie bijvoorbeeld de casus van Addax bioenergie in Sierra Leone, waar FMO bij betrokken was en waar landrechten onvoldoende zijn gerespecteerd en voedselzekerheidsimpact overstreden is. Zie ook de voorlopige bevindingen van het Follow the Food onderzoeksprogramma.

¹⁴ <https://bit.ly/2J02332>

¹⁵ Zie het recente CONCORD rapport 'Women's rights and trade' voor suggesties in dezen: https://concordeurope.org/wp-content/uploads/2018/06/CONCORD_Trade_Gender_2018_online.pdf?4c2e7c&4c2e7c

¹⁶ <https://unfccc.int/topics/land-use/the-big-picture/introduction-to-land-use>

¹⁷ <https://www.bothends.org/nl/Ons-werk/Dossiers/Paris-Proof-Export-Support/>

¹⁸ <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11783.pdf>

¹⁹ <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11783.pdf>

brenge²⁰. Daarnaast is een onmiddellijke stop nodig voor publieke financiële steun aan de exploratie van nieuwe voorraden fossiele brandstoffen in het buitenland.

- Pas deze aanbeveling ook toe op specifieke instrument van de exportkredietverzekering, zodat invulling gegeven wordt aan de motie Van Raan/Diks om deze te laten bijdragen aan de implementatie van de SDGs.²¹
- Maak de middelen voor klimaatprojecten additioneel aan bestaande middelen voor ontwikkelingssamenwerking, conform internationale afspraken.
- Onderzoek in hoeverre het beleidsdoel van Nederland, om ervoor te zorgen dat instrumenten als het *Green Climate Fund* ook toegankelijk zijn voor de allerarmsten en meest kwetsbaren, in de praktijk ook gerealiseerd wordt.
- Breid binnen het speerpunt voedselzekerheid de steun aan agro-ecologische projecten en programma's in ontwikkelingslanden uit.²²

Wat niet mag ontbreken

- Neem bij het beoordelen van de impact van alle beleid de impact mee op gemarginaliseerde groepen, conform het principe **Leave No-One Behind** van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling.
- Voeg het thema **migratie** toe aan de coherentieagenda. Maatschappelijke organisaties hebben grote zorgen over o.a. het vermengen van migratie- en ontwikkelingsdoelen, het gebruik van ODA voor migratiemanagement en grenscontrole, hulp/handelsconditionaliteit gekoppeld aan Europese en Nederlandse migratiedoelen, partnerlandenkeuze op basis van migratiebelangen en het gebruik van ODA voor de opvang van asielzoekers. Het migratiebeleid van Nederland en de EU moet eraan bijdragen dat mensen uit ontwikkelingslanden méér kansen krijgen om zich te ontwikkelen en opties hebben voor veilige en legale migratie (SDG 10). Het migratiebeleid moet maximaal afgestemd zijn op het beleid voor ontwikkelingssamenwerking, zoals het uitbannen van extreme armoede (SDG1) en honger (SDG2) en het bevorderen van vrede en stabiliteit (SDG 16).
- Wij zijn blij met de specifieke aandacht voor de TRIPS+-bepalingen over toegang tot **medicijnen** in nieuw te sluiten handelsakkoorden, zelfs nu gebleken is dat andere EU-lidstaten hier niet zo open voor staan. Toch betreuren wij het ten zeerste dat toegang tot medicijnen verdwenen is van de prioriteitenlijst. Nederland heeft hierop in de achterliggende jaren leiderschap getoond en succes geboekt. Een gecoördineerde inzet van de Ministers voor BZ, BH-OS, VWZ en EZK blijft geboden, zowel op het niveau van de EU als in internationale fora (bijv. de WHO). Wij zouden het toejuichen als Nederland de inzet op dit voor ontwikkelingslanden cruciale dossier voortzet.

Graag zijn wij bereid het bovenstaande mondeling toe te lichten. Wij wensen u veel succes bij de behandeling van de begroting BH-OS voor 2019.

Bovenstaande analyse kwam tot stand met bijdragen van ActionAid, BothEnds, Cordaid, Red een Kind, Save the Children, WECF, Wemos, WO=MEN en Woord en Daad.

Met vriendelijke groet,

Evert-Jan Brouwer, coördinator Building Change
E-mail: e.brouwer@woordendaad.nl
Telefoon: 06 1050 3828

²⁰ <http://priceofoil.org/2016/09/22/the-skys-limit-report/>, <http://priceofoil.org/fossil-fuel-subsidies-finance/en>
<https://unfccc.int/news/g20-must-phase-out-fossil-fuel-subsidies-by-2020>

²¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26485-263.html>

²² <http://www.actionaid.org/publications/climate-smart-agriculture-causes-confusion>

Bijlage: opmerkingen bij de indicatoren

Belastingontwijking

- Subdoel 1: de hier genoemde standaarden zijn noodzakelijk, maar niet voldoende om de schadelijke fiscale doorstroomfunctie van Nederland aan te pakken. Nederland dient zich internationaal in te zetten voor verdergaande afspraken door zich uit te spreken voor de totstandkoming van een democratisch Global Tax Body onder het mandaat van de United Nations.
- Verder gaat het niet alleen om het vaststellen om hoeveel niet coöperatieve jurisdicties er zijn. Het gaat ook om het vaststellen hoeveel landen er bedrijven in hun jurisdicties aan effectief minder dan 15% winstbelasting onderwerpen. En tevens om hier unilateraal sterke maatregelen tegen te nemen (bronbelastingen) en andere EU landen oproepen hetzelfde te doen.

Handelsakkoorden

- Bij Subdoelen 1 en 2 gaan alle indicatoren er zonder meer van uit dat de *Economic Partnership Agreements* ten goede komen aan ontwikkelingslanden. Dat is slechts ten dele waar. Recente studies voor de EPA's met Oost Afrika en West-Afrika laten zien dat de effecten zowel positief als negatief zullen zijn.²³ De indicator is dus te simpel en dient verfijnd te worden.
- Bij Subdoel 4, indicatoren 7 en 8: een impactstudie is een goede zaak, mits daarbij de impact op mensenrechten en milieu (waaronder klimaat) en op vrouwen en kinderen adequaat wordt onderzocht en meegenomen wordt in de aan de studie te verbinden conclusies. Belangrijk daarbij is dat maatschappelijke organisaties goed gehoord worden. Verder gaat het niet alleen om het delen van bevindingen in EU verband, maar ook om het aanpassen van bepalingen om negatieve impact te mitigeren en positieve impact te bevorderen.
- Toe te voegen, voor de hele inzet op handelsakkoorden:
 - Onderhandelingsteksten van handelsverdragen zijn publiek gemaakt en consultaties met maatschappelijk middenveld en belanghebbende hebben plaatsgevonden
 - Genomen maatregelen om te zorgen dat bedrijven die deelnemen aan handelsmissies voldoen aan de OESO-richtlijnen.

Investeringsbescherming

- De Nederlandse regering besteedt in het actieplan en bij de indicatoren nauwelijks aandacht aan de problematiek van investeringsbescherming en de claims die bedrijven leggen bij overheden in het geval zij een nadelig effect ondervinden bij hun investering. De correcties die zij voorstelt (zoals punten 1 tot en met 4 in het actieplan) nemen de essentie van de bezwaren niet weg.
- Subdoel 1: Nederlandse verdragen leiden tot een toename van duurzame investeringen
 - Inzet: Nederland ontwikkelt een ex-ante en ex-post impactmeting om de impact van investeringsverdragen op duurzame ontwikkeling en mensenrechten te bepalen; Nederland neemt de ex-ante impactmeting op in het verdrag.
 - Indicatoren: model voor impactmeting, mede op basis van de Europese SIA-systematiek; verdragen waarin impactmeting is opgenomen.
- Subdoel 2: Nederlandse investeringsverdragen komen transparant tot stand en stakeholders kunnen input geven tijdens de onderhandelingen
 - Inzet: Nederland bevordert in EU verband transparantie in de onderhandelingen over handelsverdragen en zal tijdens de onderhandelingen inzicht geven in inzet en voortgang. Stakeholders uit de onderhandelende landen kunnen tijdens de onderhandelingen input geven.
 - Indicatoren: openbare publicaties over voortgang van de onderhandelingen en onderhandelingsteksten; stakeholderconsultaties.

²³ <https://www.khrc.or.ke/publications/economic-rights-and-social-protection-er-sp/107-eac-eu-epa-implications-report/file.html> en <http://agriculture.gouv.fr/coherence-des-politiques-commerciales-et-de-developpement-cas-de-lape-afrique-de-louest>

- Subdoel 3: investeringsverdragen respecteren mensenrechten
 - Inzet: in de onderhandelingen doet Nederland geen concessies op de mensenrechten inzet van het model IBO; en zal het de mensenrechtendimensie tijdens arbitrage nauwgezet monitoren.
 - Indicatoren: aantal verdragen met een eigenstandige en bindende mensenrechtenclausule
- Subdoel 4: Investeringsverdragen dragen bij aan het realiseren van SDG 5
 - Inzet: genderexpertise is aanwezig bij het onderhandelingsteam; organiseren van een seminar in UNCTAD verband over gender en IIAs.
 - Indicatoren: gesprekken met verdragspartijen over de gevolgen van investeringsverdragen op vrouwenrechten; deelnemers aan het seminar

Verduurzaming productie en handel

- Bij Subdoel 1: De indicatoren zijn goed, maar het is belangrijk om naast kwantitatieve gegevens ook zicht te hebben op kwalitatieve verbeteringen: hoe zijn arbeidsomstandigheden verbeterd, wordt aan kinderen onderwijs aangeboden in plaats van werk?
- Er zou een aanvullende indicator ontwikkeld moeten worden op toegang tot land (SDG 2.3, 'secure and equal access to land').
- Vanuit ons pleidooi om ook het private sectorinstrumentarium van BH-OS te gebruiken voor verduurzaming van productie en handel, zouden daarvoor de volgende indicatoren gebruikt kunnen worden:
 - Private sector instrumenten waarin de Nederlandse overheid investeert garanderen mensenrechten en dragen bij aan realisatie van gendergelijkheid, landrechten en voedselzekerheid in lijn met internationale richtlijnen als de VGGT en Responsible Agricultural Investments.
 - Percentage bedrijven dat voldoet aan de OESO richtlijnen en de OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk areas.

Tegengaan van klimaatverandering

- Wij bepleiten enkele aanvullingen op de indicatoren bij subdoel 4:
 - Genomen maatregelen om de mogelijke effecten van de productie van bio-energie op voedsel, water, bossen, landgebruik en biodiversiteit te beperken.
 - Genomen maatregelen voor het uitfasen van biobrandstoffen gewonnen uit voedselgewassen (palmolie, soja, suikerriet, mais etc.).
 - Percentage van bedrijven binnen tender procedures voor groene technologieën en duurzame energieopwekking die voldoen aan milieu- en mensenrechtenstandaarden
 - Percentage bedrijven in groene technologie sectoren die voldoen aan OESO richtlijnen en OECD Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflicted-Affected and High-Risk Areas
- Bij indicator 4: Toevoegen: uitgesplitst voor adaptatie en mitigatie
- Bij indicator 5: 'Genomen maatregelen' is te zwak, bij voorkeur een uitfaseringspercentage rapporteren, dat niet alleen betrekking heeft op nieuwe voorraden, maar ook op huidige exploratie, en op bijbehorende sectoren die de export van fossiele brandstoffen mogelijk maken.
- Bij indicator 7: Scope is te smal. Naast negatieve effecten van productie van bio-energie, alle risico's van mal-adaptatie en -mitigatie in klimaatbeleid meenemen, zoals bijvoorbeeld door grootschalige dammen, windmolenparken en geothermische installaties.